

Egy montecassinói látogatás alkalmat ad Kúhárnak a benedektinus életstílus s a rend művelődéstörténeti szerepének érzékelésére. Szent Gellért Deliberációihoz fűzött elmélkedéseivel a bakkonybéli remete lelkének, átélésből eredő hitének, misztikus életének magyarázatát kutatja. Szent Imre szűzi házasságában és korai halálában a magyar nemzet primiciáját, engesztelő zsengeáldozatát látja a nyugati kereszténység százados pusztításáért, egyházak és monostorok felgyújtásáért és kirablásáért. Az utolsó elmélkedés: Szüret a Tisza mellett — a magyar Sors kísérteteivel, az Éhség és Rongy szörnyű árnyaival, a tiszauig-tiszakürti szőlők szimbólikus méretekre növvő örömtelen szüretével viaskodik. A Gondviseléstől és a nép egészséges ösztönétől várja a vér és a lélek «tisza, jóillatú és ragyogóan áttetsző» szüreti termését.

A kilenc tanulmányt — a tárgyak sokféleségén át — egységbe fogja a megfigyelő és elmélyedő szem és lélek — a lélek szemének egységes sugárterése.

M. F.

Mikó Imre: Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés. Cluj-Kolozsvár, 1932. (Az Erdélyi Fialatok kiadása.) Ennek a közel másfélszáz oldalas tanulmánynak szenzáció erejével kellene hatnia, ha volna a magyarságban érzék a nemzetiségi, a kisebbségi kérdés realitásai iránt. Sajnos, a magyarság valamilyen megmagyarázhatatlan közönnnyel viselkedett a háború előtt is élete legnagyobb kérdésével, a nemzetiségi veszedelemmel szemben s ugyanez az érthetetlen apátia jellemzi érdeklődését a kisebbségi kérdéssel szemben ma is, pedig ez semmivel sem jelentéktelenebb rá nézve, mint a nemzetiségi kérdés volt. Akadt ugyan mindég egy-két tisztánlátó ember, aki vállalkozott a vészthírdető hálátlan szerepére, de nem vette őket komolyan senki. *Wesselényit* ép úgy

nem értette meg a reformkor nemzedéke, mint *Jancsót* a millenáris nemzedék. Akadt ugyanekkor mindég egy-két teoretikus is, akik elméletekkel közeledtek ehhez a nagyon is reális kérdéshez. Ezeknek talán nagyobb is volt a hatásuk, de egyben mérgezőbb is. A nemzetiségi kérdés utolsó felvonásában ép a legkártékonyabb teoretikuson, *Jászin* bizonyosodott be, hogy a rideg tényekkel szemben értéktelen minden doktriner elgondolás. És igazán nem lehet ma még felelni arra, hogy melyik teória volt a mérgezőbb: *Jászi* keleti Svájca, vagy *Rákosi* mákonyos hatású harmincmillió magyarja...

A kisebbségi sorsra jutott magyarságnak másfél évtized óta életgyökereire vágtak a kisebbségi élet realitásai, amik felett már nem térhet napirendre közönnnyel s amit nem szemlélhet nemtörődömséggel. Ezalatt a másfél évtized alatt egy új nemzedék nőtt fel a határokon túl, amely elevenen érzi ennek a sorskérdésnek minden ízét. Ez a nemzedék nálunk hiányzik, nálunk mutogatni szoktak arra az emberre, aki ezek után a dolgok után érdeklődik s így felülemelkedik mindennapi élete perspektívtalan határain. Pedig egy-egy túlról jött izenetnek, mint például *Mikó Imre* könyvének kedélyeket felrázó hatásának kellene lennie. Mert fementők az ily üzenetek hogy a határokon túl egy új eszmekörben élő reális magyar nemzedék növekedett fel, amely szakított a mult idők mákonyos álmodozásával.

Mikó Imre, húsz és egynéhány éves erdélyi fiatal, megértette az idők szellemét, hogy a nemzetiségi kérdést csak úgy lehet megoldani, a kisebbségi életet csak úgy lehet egészséges tartalommal megtölteni, ha tisztába jövünk a tényleges adottságokkal és az azok nyújtotta lehetőségekkel. Ez a fiatal ember korán megemésztette a modern tudományos kíváncsalmakból mindazt, ami egy szociológiai probléma tudományos felfejtéséhez megkívánatik s

ezzel a fegyverzettel kiszállt Erdély egyik olyan vidékére, ahol nemzeti-ségek laknak együtt. Szolnokdobokában vizsgálta meg egy falucsoport életét. Levéltári adatok alapján évszázadokra visszamenően vizsgálta a vidék nemzetiségi demografiai változásait, gazdasági és társadalmi, kulturális és politikai felépítettségét. Faluról-falura, házról-házra járva állította össze az együttélő különböző nemzetiségű emberek legkülönbözőbb vonatkozású egymásrahatását. Nincs terünk részletezni eredményeit, megfigyeléseit. Csak a végső, a gyakorlati eredményt közvetítjük a csonkaországai magyarság számára: eszerint a vegyes nemzetiségű területeken gazdasági együttműködést kell kialakítani a különbözőnemzetiségek között, viszont erősíteni kell az asszimiláció megakadályozása végett a nemzeti kultúrát. Ugyanaz az eredmény ez, amit a transzylvanizmus hirdetőit már régen egyedüli életformául tanítanak Erdély keverék fajú társadalma számára: csak érdekközösségen alapuló értelmi együttműködés adhatja vissza Erdély népeinek a békét s a belső fejlődés alapjait. Mikó könyvében akad talán egy-két fiatalos megállapítás s itt-ott oly kérdésekkel is szembenéz, melyek elől a higgadtabbak ki szoktak térni. De ép ez a magabizás és ez a szembenézni-merés az érdeme a kisebbségi sorsú új magyar nemzedékeknek, mert ez teszi életképesebbé őket apáiknál.

Aki meg akar ismerkedni az idegen állam minden nyomasztó terhe mellett még a maga nemzeti kultúrterheit is önként viselő kisebbségi magyar paraszt heroikus küzdelmet jelentő életével, az olvassa el Mikó könyvét. A könyv elolvasása után meaculapázva fogja megbánni minden lázadását a mai küzdelmes életével szemben. Igazán idegörlő küzdelmet az életéért, a mindennapi létéért csak a határokon kívül élő magyarság folytat.

Asztalos Miklós.

Tamási Áron: Ábel a rengetegben. Regény. (Erdélyi Szépművészeti Céh. Kolozsvár, 1932.)

Tanulmány, megfigyelés, igazság: a XIX. század ezt a háromlövetűt revolvert szőgte a regényíró mellé, s úgy kiforgatta útipoggyászát mindenféle tudományok irányában, mintha doktori diplomájától függött volna az élete. Tagadhatatlan, hogy ennek a művészhiúság volt egyik főoka: az író mindig szívesen ácsingózott tudós babérokra; csak hogy egészen más látvány egy tudós lírikus, akinek saját vérévé kell változtatnia minden anyagot s megint más a «tudós» regényíró, aki egyszerűen kimásolja a szükséges lexikonfejezeteket. S az még a jobbik eset, ha effajta betétekről van szó; ezeket átlapozza az olvasó és rendben az ügy. De mikor Zolát annyira elkábitja kora kezdetleges átöröklési elmélete, hogy regényciklust épít rá, az ilyen határsértés hamar megbosszulja magát: az «igazság» bajnoka máról holnapra egy elavult elmélet beugrasztottjaként marad ott, az avatatlanok közt pedig egyenesen tévhíterjesztő.

Nem a tudatlanság dicséretit akarom én most megzendíteni, mikor az írók egyrésze különben is mindent inkább akar, mint tudósnak látszani. Másrészüket azonban, s éppen a regény némely divatos olcsó áron fitogtatja a maga látszattudományát, hogy nem árt az intelem: az egyes korok tudományos föltevésői lényegükben éppúgy föltevések, mint a művészi intuíció, legföllebb nehezebbek, gépiesebbek nála. A költő mindig együtt halad valahogyan kora elméletével, sőt néha meg is előzheti, csillagot fedezhet föl pusztán szemmel, mint Jókai, csak legyen résen minden készen kapott fölfogással szemben. A pusztán szem hőse ő, az ősi közvetlen összefüggésnek kutatója, nem házhoz szállított ideológiák megafona. Tőle nem a valóság objektív képét várom, hanem azt, hogyan látja ő a világot.